

NECROLÒGICA
ÁLVARO SANTAMARÍA ARÁNDEZ
(Borriol, Castelló 1917 - Palma 2004)

MARIA BARCELÓ I CRESPI¹

El dia 13 de desembre del 2004 moria a Palma el Dr. Álvaro Santamaría Arández, qui ha estat el mestre en el terreny de la meua vida professional com a historiadora.

Don Álvaro, fou una persona força coneguda en el camp de l'ensenyament, de la investigació i de la cultura en general. Ara, des del meu reconeixement cap a la seva persona, voldria recordar la seva llarga vida professional.

De la dilatada vida professional del Dr. Santamaría almenys s'han de destacar cinc importants aspectes:

1. EL PROFESSOR

La seva dedicació a la docència el portà des de molt jove a desenvolupar la tasca d'ensenyar la qual es concretà tant a l'àmbit d'institut d'ensenyament secundari com a l'àmbit de la Universitat.

Fou precisament la Universitat el seu primer destí. De ben jove, aquest castellanenc tot just haver acabat la carrera, se li assignà la plaça de professor auxiliar contractat per impartir distintes matèries, des d'abril de 1940 fins al setembre de 1943, en la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de València.

Poc després, arribaria a Mallorca per instal·lar-s'hi i viure-hi. Ocupà la plaça de catedràtic numerari d'Institut de Geografia i Història primerament a l'Institut Joan Alcover i més tard al Ramon Llull de Palma. S'incorporà el

¹Professora Titular del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts de la Universitat de les Illes Balears.

«Anuario de Estudios Medievales», 35/2 (2005), pp. 1051-1056 .- ISSN 0066-5061.

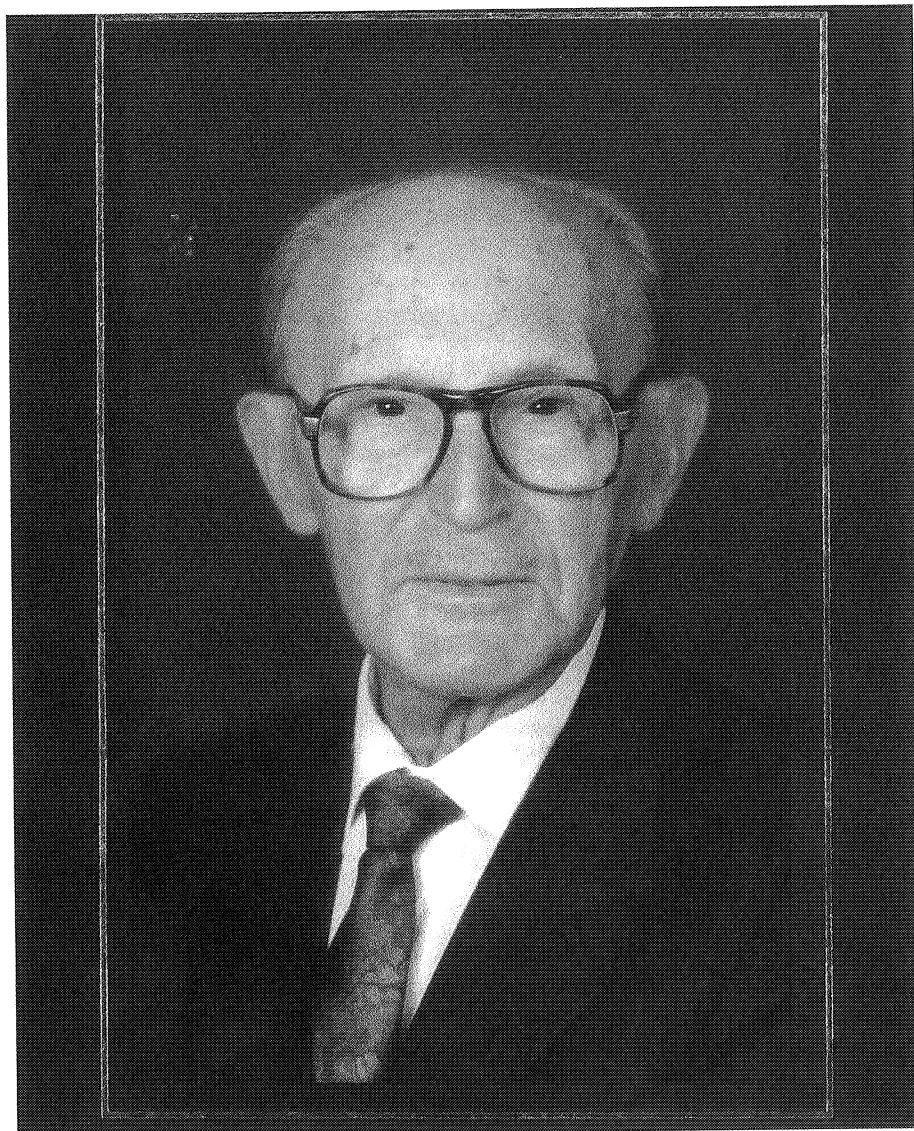
7 de desembre de 1943 i hi restà fins al 30 de gener de 1970. En conjunt foren més de trenta anys de dedicació exclusiva en el camp de l'ensenyament mitjà. Voldria destacar en aquest sentit que no sols actuà com a professor sinó també com a autor de textos de batxillerat, textos que el convertiren en un autor força conegut arreu de tot l'Estat perquè foren els manuals en curs durant anys i anys. Són molts els alumnes que han estudiat amb ells.

Això no obstant, retornà a la Universitat quan a Palma es constituí el procés de reimplantació dels estudis universitaris, oficialitzat el 1967 a través de la Secció Delegada de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona per impartir aquells anomenats cursos comuns, a l'entranyable Estudi General Lul·lià. Fou allí on el professor Santamaría exercí com a encarregat de curs la docència de les assignatures d'Història Universal i Història General d'Espanya fins el 30 de gener de 1970. A partir d'aquesta data es féu càrrec com a Agregat interí i més envant com a Agregat numerari de les matèries d'Història Medieval Universal i d'Espanya. El dia 1 de gener de 1977 fou anomenat Catedràtic numerari d'Universitat d'Història Medieval Universal i d'Espanya, plaça que exercí fins a la seva jubilació (30 de setembre de 1985) llavors ja a la Universitat de les Illes Balears. D'aquesta manera el temps de serveis prestats en llocs docents de la Funció Pública sumen més de 45 anys.

2. L'INVESTIGADOR

La seva incansable activitat investigadora no es va interrompre al llarg de tots aquests anys. En una primera etapa de la seva vida destacà com a becari en la tasca de transcripció de documents d'índole jurídica de l'Arxiu de la catedral de València (1941-1942) i d'índole econòmica de l'Arxiu Històric del Regne de València i de l'Arxiu Municipal d'aqueixa mateixa ciutat (1941-1943) amparant-se en un programa com a becari ja bé de l'Ajuntament valencià ja bé de la Secció d'Estudis Medievals del CSIC. També actuà com a col·laborador d'aquest organisme a Mallorca (1944-1963), duent a terme una línia d'investigació que es concretà en l'estudi de l'aixecament forà de Mallorca i de l'època de Ferran el Catòlic en el regne de Mallorca.

Com a Director del Departament d'Història Medieval de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma de Mallorca encetà i continuà diferents línies de recerca que es poden sintetitzar en:

† ÁLVARO SANTAMARÍA ARÁNDEZ
(1917-2004)

«Anuario de Estudios Medievales», 35/2 (2005), pp. 1051-1056.- ISSN 0066-5061.

- a) conquesta i repoblació de Mallorca.
- b) desenvolupament institucional del regne de Mallorca.
- c) estructures socioeconòmiques del regne de Mallorca.
- d) conflictes socials: aixecament forà i germania.
- e) cultura: projecció del lul·lisme.
- f) Menorca: problemàtica a la baixa Edat Mitjana i trànsit a la Modernitat.
- g) història local: comarca de la vall de Sóller, entre altres.

Aquestes línies de recerca en el camp de la Història Medieval mallorquina, sobretot han donat com a fruit un nombrós recull de tesis de llicenciatura i tesis doctorals dirigides pel professor Santamaría.

Com a investigador, sens dubte, és la persona o una de les persones que més ha contribuït a l'estudi de l'Edat Mitjana mallorquina la qual cosa queda ben palesa en les seves nombroses publicacions. Devers una dotzena de llibres, una vintena de monografies i més de mig centenar d'articles és el profit recollit al llarg de tots aquests anys.

3. EL MESTRE

Els treballs d'investigació en Història Medieval que s'anaren elaborant mentre el professor Santamaría dirigí el llavors anomenat Departament d'Història Medieval han suposat una notable aportació als estudis medievals de la nostra terra, amb un nou enfoc metodològic i un apropament directe a les fonts documentals. Introduí el rigor científic i crític, la preocupació metodològica, el coneixement directe de les fonts. De tot això en són mostra les tesis de llicenciatura dels senyors i senyores Pau Cateura Bennàsser, Onofre Vaquer Bennàsser, Miquela Danús Burguera, Maria Barceló Crespi, Florenci Sastre Portella, Ricard Urgell Hernández, Gabriel Ensenyat Pujol, Isabel Garau Llompart, Joan Rosselló Lliteres, Maria Perelló Mas, M. Angels Trapero Llobera, Maria Valls Bertrand, Anselm Ferretjans Llompart, Guillem Morro Veny i Carme Pons Pons. I també les tesis doctorals de Pau Cateura Bennàsser, Maria Barceló Crespi, Josep F. López Bonet, Florenci Sastre Portella i Onofre Vaquer Bennàsser. Tots ells avui destacats professionals en el món universitari i en el món dels arxius, sobretot.

4. CÀRRECS

A més, i paral·lelament, durant tots aquests anys en què la seva dedicació professional s'enfocà cap a l'ensenyament compartida amb la investigació, el Dr. Alvaro Santamaría ha tengut diversos càrrecs de responsabilitat en aquest àmbit dels que es poden esmentar els següents: Cap d'estudis (1945-1946), Secretari (1948-1957) i Vicedirector (1961-1963) de l'Institut "Joan Alcover"; Vicedirector (1964) i Director (1965) de l'Institut "Ramon Llull"; Delegat substitut i Secretari substitut de la Secció Delegada de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona a Palma de Mallorca (1967-1972); Degà en funcions de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma de Mallorca (1973-1975 i 1977-1978); Vicedegà en funcions de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma de Mallorca (1975-1977); Delegat Provincial de la Universitat de Barcelona per al Curs d'Orientació Universitària (1970-1978); Delegat de la Universitat de les Illes Balears per al Curs d'Orientació Universitària (1978-1985); Director-fundador del Centre Associat de Balears de la UNED i vocal del Patronat econòmic del dit centre (1977-1979); Director del Departament d'Història Medieval de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma de Mallorca (1973-1985).

5. PARTICIPACIÓ EN CONGRESSOS

Al mateix temps participà en molts encontres científics. A tall d'exemple cal esmentar els Congressos d'Història de la Corona d'Aragó dels que va ser membre de la Comissió Permanent i el Congrés Internacional sobre Història Mediterrània que tingué lloc a Palma el 1973, promogut en gran manera pel Dr. Santamaría.

Entre els reconeixements, ultra tot l'esmentat, ha estat homenatjat per la Societat Arqueològica Lul·liana que el reconegué com a Soci d'Honor (1885), per la UNED (1997), per l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics que el distingí com a Acadèmic d'Honor (2001), per l'associació ARCA-Llegat Jueu (2004), entre altres. El 1998 la Comunitat Autònoma li concedí la Medalla d'Or en el transcurs d'un solemne acte celebrat a la llonja de Palma el dia de la festa de les Illes Balears. A títol pòstum, el Consell de Mallorca li atorgà la Medalla d'Honor i Gratitude de

l'illa de Mallorca –Categoria d'Or- en el transcurs de l'acte institucional celebrat el dia 12 de setembre de 2005, festa de la Diada de Mallorca.

Fou persona que no escatimà el seu temps volcant-se de ple, amb autèntica vocació, a l'estudi de la Història i molt més de la Història Medieval de Mallorca.

Des del meu reconeixement, sols una paraula: gràcies. Gràcies per tot el que ha fet per a molts dels qui l'hem seguit i gràcies pel que ha contribuït al coneixement de la nostra història.